

рефлексии может происходить процесс холистического улавливания из бессознательного, входящего в ноосферу, ансамбля электроволн фреймов, в том числе и тех, когда-то модулированных в ментальном пространстве в качестве структураторов концептов и одновременно, или последовательно, кодированных древними предками языковыми знаками, сохранившимися в рефлексах до настоящего времени.

Литература

- Бреховских Л. М. Излучение и испускание волны / Л. М. Бреховских // БЭС. – М.: Советская энциклопедия, 1971. – Т. 5. – С. 316-317.
- Дейк Т. А. ван. Язык. Познавание. Коммуникация / Т. А. ван Дейк. – М.: Прогресс, 1989. – 312 с.
- Жаботинская С. А. Концептуальный анализ: типы фреймов / С. А. Жаботинская // Вісник Черкаського ун-ту: Сер. "Філол. науки". – 1999. – Вип. 11. – С. 12-25.
- Зинченко В. П. Посох Осипа Манделштама и Трубка Мамардашвили. К началам органической психологии / В. П. Зинченко. – М.: Новая школа, 1997. – 336 с.
- Касевич В. Б. Буддизм. Картина мира. Язык / В. Б. Касевич. – СПб.: Петербургское Востоковедение, 1996. – 288 с.
- Кусько К. Я. Фреймові стратегії у різножанровому іноземномовному дискурсі / К. Я. Кусько // Мовні і концептуальні картини світу. – К.: КНУ ім. Т. Шевченка. – 2001. – № 5. – С. 210-214.
- Лосев А. Ф. Бытие. Имя. Космос / А. Ф. Лосев. – М.: Мысль, 1993. – 958 с.
- Минский М. Фреймы для представления знаний / М. Минский. – М.: Энергия, 1981. – 151 с.
- Мякишев Г. Я. Энергия / Г. Я. Мякишев // БЭС. – М.: Советская энциклопедия, 1978. – Т. 30. – С. 91-92.
- Николаева Т. М. Теории происхождения языка и его эволюции – новое направление в современном языкознании / Т. М. Николаева // Вопросы языкознания. – 1996. – № 2. – С. 38-54.
- Островский М. А. Чувства / М. А. Островский // БЭС. – М.: Советская энциклопедия, 1978. – Т. 29. – С. 246-247.
- Панкрац Ю. Г. Пропозициональные структуры и их роль в формировании языковых единиц разных уровней (на материале сложноструктурированных глаголов современного английского языка) : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / Ю. Г. Панкрац / М.: ИЯ РАН., 1992. – 40 с.
- Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой / И. Пригожин, И. Стенгерс. – М.: Эдиториал УРСС, 2003. – 312 с.
- Романов А. А. Системный анализ регулятивных средств диалогического общения А. А. Романов. – М.: ИЯ АН СССР, 1988. – 183 с.
- Складчикова Н. В. Неотения в языке / Н. В. Складчикова // Вестник КемГУ. – 2004. – Вып. 2 (18). – С. 35-46.
- Спиркин А. Г. Ощущения / А. Г. Спиркин // БЭС. – М.: Советская энциклопедия, 1975. – Т. 19. – С. 153-155.
- Сусов И. П. О двух путях исследования содержания текста / И. П. Сусов // Значение и смысл речевых образований. – Калинин: КГУ. – 1979. – С. 90-103.
- Филлмор Ч. Фреймы и семантика понимания / Ч. Филлмор // НЗЛ. – Вып. 23: Когнитивные аспекты языка. – М.: Прогресс, 1988. – С. 52-92.
- Холодная М. А. Психология интеллекта: парадоксы исследования / М. А. Холодная. – СПб.: Питер, 2002. – 272 с.
- Kroon C. A. Framework for the Description of Latin Discourse Markers / C. A. Kroon // Journal of Pragmatics. – 1998. – Vol. 30. – P. 205-223.
- Schank R. C. Tell Me a Story: A New Look at Real and Artificial Memory R. C. Schank. / – N. Y.: Scibner, 1990. – XIII, 253p.
- Watson Sr., R. I. The great psychologists / 4th editor. – New York: J. B. Lippincott Co., 1978. <http://educ.southern.edu/tour/who/pioneers/wertheimer.html>
- Winograd T. Frame Representations and the Declarative Procedural Controversy / T. Winograd // Representation and Understanding. Studies in Cognitive Science. – N. Y. Longman. – 1975. – P. 185-210.

УДК: 811.111:81'42

РАДИОНОВА К. С.

(Запорізький національний університет)

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТІЙКИХ КОМПАРАТИВНИХ ОДИНИЦЬ З КОМПОНЕНТОМ-ФІТОНІМОМ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Статтю присвячено особливостям стійких компаративних одиниць з компонентом фітонімом в англійській мові. Розглянуто роль сталих порівнянь у відбитті мовної картини світу. Наведено та проаналізовано приклади фітоморфних компаративем в англійській мові та виявлено їхню функцію у розумінні культурної спадщини того чи іншого народу.

Ключові слова: стійкі компаративні одиниці, порівняння, компаративні фразеологічні одиниці, фітонім, мовна картина світу.

Радионова Е. С. Лингвокультурологические особенности устойчивых компаративных единиц с компонентом-фитонимом в английском языке. Стаття посвящено особенностям устойчивых компаративных единиц с компонентом-фитонимом в английском языке. Рассмотрена роль устойчивых сравнений в отражении языковой картины мира. Приведены и проанализированы примеры фитоморфных компаративем в английском языке и установлена их функция в понимании культурного наследия того или иного народа.

Ключевые слова: устойчивые компаративные единицы, сравнения, компаративные фразеологические единицы, фитоним, языковая картина мира.

Radionova K. S. Linguo-cultural Features of Stable Comparative Units with Phytonym Component in English. The article investigates the essence and main features of stable comparative units usage, their place in modern linguistics and their role in forming of the language picture of the world. Comparison is one of the oldest kinds of intellectual activities, which helps people to learn new phenomenon, to analyze them and to contrast them with familiar things. So comparison gives us an opportunity to get to know the world which surrounds us. We use various locutions, among which similes occupy one of the leading places, to describe these new realia. Comparative phraseological units are language units, characterized by meaning integrity and structure stability. The aim of this article is to analyze the peculiarities of stable comparative units with phytonym component in English. Phytonym is a lexico-semantic alternative of a word, presented as a natural name. Phytonyms make stable units much more expressive and clear for foreigners. Every culture has its own national plants which can be both object and subject of phraseological units. But there are also some plants which personify the same things in different countries. The ancient tradition when any person considered himself as a part of nature and provided representatives of animal and plant world with human features explains the high amount of comparatives with phytonym component in any language. In this article we demonstrate the fact that phytonyms reveal traditions, customs, beliefs and of course history of different cultures, they take part in the language picture of the world forming and can be described as the link between language and mentality. English comparative units used to describe people's inner world and appearance are analyzed in this article to prove this fact. Functional features of phytonyms, the context of their usage, some additional content, paradigmatic relations affirm their importance as language elements taking part in forming the language picture of the world.

Key words: stable comparative units, similes, comparative phraseological units, phytonym, the language picture of the world.

Порівняння є передумовою і середовищем формування конотацій, у яких відображаються пов'язані зі словом культурні уявлення і традиції, практика використання відповідної речі, що панує в суспільстві, оцінні характеристики тощо. Самі конотації виникають на основі знань, які співвідносяться з культурно-історичним, світоглядним досвідом, релігійними віруваннями та багатьма іншими складниками, які формують національно-мовні картини світу [Манакін 2012, с.161].

Порівняння – досить складний розумовий процес, який допомагає мовцю оцінити, інтерпретувати, виразити своє ставлення до тих чи інших предметів. Стійкі компаративні одиниці, які з'являються під час порівняння одних реалій з іншими, заповнюють всі сфери людського життя. Стійкі компаративні одиниці (або компаративеми) – надслівні, оцінні, семантично цілісні (з можливою варіантністю), переважно експресивні порівняльні вторинно-номінативні одиниці, відтворювані певною лінгвоспільнотою [Шкуран 2011, с. 8]. Вони представляють собою наочну форму розуміння світу та національної специфіки кожного народу.

Метою даного дослідження є висвітлення національно-культурної специфіки стійких компаративних одиниць з компонентом-фітонімом в англійській мові. **Завданням** нашої роботи є проведення опису символічних значень назв рослин у складі стійких компаративних одиниць англійської мови. Тож, **об'єктом** вивчення є стійкі компаративні одиниці англійської мови, **предметом** – фітоніми (назви рослин) у складі стійких компаративних одиниць англійської мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Лінгвокультурологічні дослідження займають одне з перших місць у сучасній лінгвістиці. Незважаючи на те, що взаємозв'язок мови і культури вивчають ще з давнини, це питання є досить актуальним та дискусійним й сьогодні. Праці В. фон Гумбольдта представляють перші кроки у розв'язанні даного питання. Він наголошував, що кожна конкретна мова пов'язана з духом народу, носієм цієї мови. Мова – це зовнішній вияв духу народу. Дух народу можна пізнати тільки через мову. Дух народу – основа розрізнення мов [Гумбольдт 2000, с. 255].

Мова формує людину як мовну особистість через нав'язані мовою і закладені в ній бачення світу, менталітет, відношення до людей, тобто через культуру народу, що користується даною мовою як засобом спілкування [Маслова 2001, с. 15]. Мова і культура взаємопов'язані та невід'ємні одна від одної. Лінгвокультурологія як окремий самостійний напрямок лінгвістики вивчає цей взаємозв'язок. Тож, лінгвокультурологія – це галузь лінгвістики, що виникла на стику лінгвістики та культурології і досліджує прояви культури народу, що закріпились у мові [Маслова 2001, с. 9]. Об'єктом лінгвокультурології є взаємозв'язок та взаємодія культури й мови у процесі її функціонування, предметом – мовна картина світу, тобто вивчення культурної семантики мовних знаків, що формуються

при взаємодії двох різних кодів, а саме мови і культури, з метою виявлення способів, якими мова втілює у своїх одиницях, зберігає та трансформує форму культури [Воробьев 1997, с. 6].

Стійкі компаративеми є виразними культуруносними мовними одиницями, дослідженню яких в наш час приділяється значна увага. Національна особливість сталих порівнянь пояснюється тим, що порівняння займають особливе місце в мові й мисленні, бо людина завжди пізнавала навколишній світ шляхом порівнювання невідомого з відомим. [Мізін 2013, с. 130]. Порівняння – один з найдавніших видів інтелектуальної діяльності, це форма пізнання, яка грає важливу роль в розумінні оточуючого середовища. Порівняння, як аналіз і синтез, може бути різних рівнів – поверхневе і глибоке.

Одним з найрозповсюдженіших засобів сприйняття людиною реальності завжди було й буде зорове сприйняття. Психологами доведено, що перше враження про той чи інший об'єкт складається протягом 30 секунд, і основним чинником є саме зовнішній образ предмета. Увага людини, перш за все, спрямована на навколишнє середовище, на ті образи, які постійно з'являються на шляху. Оскільки ще з давнини людина вбачала себе як єдине ціле з природою, наділяла представників тваринного та рослинного світу людськими рисами, то не дивно, що найменування рослин та тварин, які супроводжують нас у повсякденному житті, займають вагоме місце серед об'єктів та суб'єктів порівняння, знаходячи віддзеркалення у різноманітних приказках, прислів'ях, народних мудростях та сталих зворотах. Нижче ми розглянемо та проаналізуємо лінгвокультурологічні особливості фітоморфних компаративних одиниць в англійській мові.

Фітоніми (грец. *phyton* – рослина і *onyma* – найменування) – слова, що передають назви рослинного світу. Як невід'ємна частина навколишнього світу людини, рослина набуває й особливої естетичної значущості, перетворюється на національний художній образ, наприклад: *І якщо впадеш ти на чужому полі, Прийдуть з України верби і тополі...* [Манакін, 2012, с. 167]. Основним складником компаративем з компонентом-фітонімом є іменник з позначенням рослин, який вводиться у словосполучення за допомогою порівняльних сполучників. В англійській мові зазвичай використовуються конектори *as* та *like* (*red as a rose, blush like a rose*).

Як вже було зазначено вище, зорове сприйняття грає важливу роль в процесі пізнання того чи іншого об'єкту. Зовнішність – перший показник, який привертає увагу людини. Цілим рядом епітетів, метафор, гіпербол і, авжеж, порівнянь оперує людина при описі зовнішнього обліку предмету. І тільки потім відкривається його внутрішня сторона, глибину якого досить важко пізнати і зрозуміти в одну мить.

Різнманітні мовні одиниці, серед яких вагоме місце займають порівняльні звороти, надають опису предмету більшої експресивності та допомагають мовцю виразити своє власне ставлення до об'єкту спостереження. Кожна людина по-своєму бачить той чи інший предмет, тому і картина порівняння у кожного індивіда своя власна. Один може звернути увагу на таку особливість, яка залишиться в тіні уваги іншого спостерігача. Тобто ми порівнюємо не речі самі по собі, а наші відчуття про ці речі. Фітоніми у складі стійких компаративних одиниць виконують важливу роль, надаючи висловленням яскравого емоційного забарвлення та прозорі образності, яка може бути зрозумілою не тільки носіям мови, але й представникам інших етнокультур. Кожен народ має свої національні рослини, які виступають об'єктами порівняння, але існують й такі рослини, що уособлюють ті чи інші предмети в різних культурах. Дану властивість ми продемонструємо на прикладі сталих порівнянь англійської мови.

Англіїці завжди вважали троянду своїм національним символом, що пов'язано з Війною Троянд, війною двох королівських династій Ланкастерської та Йоркської. Зараз саме червона троянда, що була присутня в гербі будинку Ланкастерів є символом Англії. Цю надзвичайно красиву квітку знаходимо в англійській компаративемі на позначення зовнішності людини: **fresh as a rose** (свіжий як роза) - *That evening, when Amelia came tripping*

into the drawing-room in a white muslin frock, prepared for conquest at Vauxhall, singing like a lark, and as fresh as a rose, a very tall, ungainly gentleman... advanced to meet her, and made her one of the clumsiest bows that was ever performed by a mortal. Яскравий колір троянди є також об'єктом порівняння: **as red as a rose** (красний як троянда) - *The man's nose was as red as a rose from intensive drinking.* Фразеологічний вираз **blush like a rose** (дослівно – почервоніти наче троянда) має більш негативну конотацію і використовується для опису людини, яка стидається чогось, від чого і червоніє. Про особистість, яка здається невинною та чистою, приховуючи щось таємне, зазвичай неприємне або незрозуміле для оточуючих, англійці кажуть **smell like a rose** (дослівно – пахнути наче троянда) – *I came out of the whole mess smelling like a rose, even though I caused all the trouble.*

Як бачимо з даних прикладів, порівняльні звороти, які використовують для опису зовнішності, мають абсолютну прозорість і зрозумілі представникам різних культур: свіжий, здоровий образ людини порівнюють зі свіжістю королівської квітки, червоний колір частин тіла – з кольором рослини. Що ж стосується останнього прикладу **smell like a rose**, для осмислення даної компаративеми необхідно провести більш глибокий аналіз, щоб зрозуміти, як співвідноситься аромат троянди з невинним образом людини. Як відомо, запах цієї квітки заспокоює, розслабляє, усуває тривожність, додає упевненості в своїх чарах, тому і людину, яка переконливо вірить в свою чесність та чистоту порівнюють з цією в якомусь сенсі лікувальною рослиною, яка має такі магичні якості.

Дана реалія існує не тільки в свідомості англійців, цю квітку ще з давніх часів шанували та прославляли всі народи. Тож, фітонім троянди знаходимо і в стійких порівняльних зворотах інших культур. Українці красу жінку порівнюють з царицею квітів: **гарна як троянда**. Великий російський поет О. С. Пушкін також звертався до цієї квітки, щоб описати надзвичайну жіночу вроду: «... *Как тучи, локоны чернеют. Звездой блестят ее глаза; Ее уста, как роза, рдеют*». Про людину, зазвичай дівчину або жінку, яка стала дуже привабливою, носії російської мови кажуть: **цвети / расцвети как (майская) роза - В Париже Варвара Павловна расцвела как роза и так же скоро и ловко, как в Петербурге, сумела свить себе гнёздышко**. Але не тільки красивий зовнішній облік рослини привертає увагу носіїв мови, існує ще й інша сторона, не дуже приємна та приваблива, а іноді й болюча – шипи. Тож, троянда є символом не тільки урочистої краси та верховенства, але й недоступної краси: **колюча як троянда** говорять українці про неприступну дівчину.

Асоціативний світ, пов'язаний з рослинами, в англійській мові не обмежується лише трояндою, інші символічні назви рослин також представлені у фразеологічному фонді даної мови. Людську байдужість та холод ототожнюють з огірком **as cool as cucumber** (холодний як огірок) – *The politician kept cool as a cucumber throughout the interview with the aggressive journalist.* Цей овоч, який на 90 % складається з вологи і чудово компенсує її втрату, ми найчастіше звикли вживати дійсно в холодному виді, тому можемо відмітити, що дане порівняння має буквально значення. Енергійність, жвавість людини асоціюють з маргариткою: **as fresh as a daisy** - *After a good night's sleep I'll be as fresh as a daisy.* Цікавим є той факт, що у деяких країнах, маргаритки називають «око дня» (Day's eye) тому, що саме ці квітки перші вранці розкривають свої пелюстки і потішають зір людей своєю красою та бадьорістю цілий світовий день.

Чистий внутрішній світ людини англійці порівнюють з такою ж чистою та білосніжною квіткою як лілія: **pure as a lily** (чистий як лілія) - *She was fair and pure as a lily.* Слід зауважити, що лілія є національним символом Франції. Ще з давнини ця рослина зустрічалась на знаменах французьких королів, а в наш час на гербі цієї країни зображені три перехрещені лілії, які символізують милосердя, правосуддя та співчуття. Але французи використовують цей фразеологічний зворот лише для гіперболізації білого кольору **blanche comme un lis** (білий як лілія), тобто кольорове сприйняття дійсності виходить на перший план. Аналогічний зворот існує і в англійській (**white as a lily**), і в українській (**білий як**

лілія) мовах, що може бути пояснено типовістю денотата та спільним уявленням про даний природний об'єкт у різних культурах.

Тож, міжмовну відповідність спостерігаємо в виразах, до складу яких входять назви кольорів, доказом чого є ще один сталий вираз, який використовують для позначення сором'язливості або незручного становища людини: **as red as a poppy** (червоний як мак) – ...*Harry Warrington looked as red as a poppy, whilst Lady Maria held her meek dace downwards, and nimbly plied her needle*. Дана порівняльна конструкція має абсолютний еквівалент у французькій мові **rouge comme un coquelicot**, тобто ці конструкції являють собою два порівняльні звороти, які співпадають за всіма ознаками, між ними встановлюється відношення тотожності за значенням, структурно-граматичною будовою, образною основою, функціонально-стилістичною та експресивно-емоційною конотацією. Що стосується української та російської мов, то український вираз **зачервонітися / зашарітися як маків цвіт / мак** і російський порівняльний зворот **зардеться / румян как маков цвет / мак** є аналогами відносно відповідного англійського компаративного фразеологізму, що свідчить про подібність сприйняття різними етнокультурами навколишнього світу.

Висновки. Розглянувши стійкі компаративні одиниці, які утворюються в результаті досить складного інтелектуального процесу порівняння, можемо зробити висновок, що мова дійсно є відбиттям свідомості народу. Мова і культура знаходяться у постійному взаємозв'язку, так званому симбіозі. Аналіз наведених в нашій статті англійських компаративем з компонентом-фітонімом підтверджує той факт, що назви рослин у складі сталих виразів представляють собою образи-еталони, які репрезентують характеристики та помітні особливості оточуючих нас предметів. Фітоніми в різних мовах можуть мати однакові конотації, що пояснюється спільним уявленням про навколишній світ представниками різних етнокультур.

Окремої уваги заслуговують стійкі компаративні одиниці з національними фітоморфними компонентами, оскільки вони містять інформацію про особливості ментальності та історичної спадщини того чи іншого народу. Ці компартивем є засобом не тільки відображення мовної картини світу, але й кодування культурної інформації, яку носії мови передають нащадкам від покоління до покоління.

Перспективу дослідження вбачаємо в подальшому комплексному аналізі ролі предметних образів у складі стійких компаративних одиниць англійської мови.

Література

- Англо-український фразеологічний словник [уклад. К.Т. Баранцев]. – К. : Знання, 2005. – 1056 с.
Види, форми, прийоми розумової діяльності. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.studfiles.ru/preview/5128080/page:12/>
Воробьев В. В. Лингвокультурология (теория и методы) : монография / В. В. Воробьев. – М. : Изд-во Рос.ун-та дружбы народов, 1997. – 331 с.
Гумбольдт В. фон. Изб. труды по языкознанию. – М. : Прогресс. – 2000. – 397 с.
Кунин А. В. Англо-русский фразеологичный словарь / А. В. Кунин; [лит. ред. М. Д. Литвинова]. – 4-е изд., перераб. и доп. – М., Рус. яз., 1984. – 944 с.
Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація / В. М. Манакін. – К. : ВЦ «Академія», 2012. – 298 с.
Маслова В. А. Лингвокультурология. – М.: Академія, 2001. – 208 с.
Мізіні К. І. Лінгвокультурологічна маркованість антропоцентричних усталених порівнянь у німецькій мові / К. І. Мізіні // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Серія : Філологічні науки. – 2013. – Кн. 4. – С. 130-133.
Словник української мови : в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1970-1980. – Т. 1. – С. 325.
Французско-русский фразеологический словарь. Около 3500 выражений. Под. ред. Я. И. Рецкера. – М. : Гос. изд-во иностр. и нац. словарей, 1963. – 1112 с.
Ужченко В. Д. Фразеологічний словник української мови / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – К. : Освіта, 1998. – 224 с.
Шкуран О. В. Національно-культурне підґрунтя компаративних фразеологізмів східнослов'янських та східноєвропейських говірок Середнього Подінців'я : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 «Українська мова» / О. В. Шкуран. – Луганськ, 2011. – 30 с.